

Адміністративне право, фінансове право, інформаційне право

УДК 342.9:614.31

Ярмоленко Юлія Володимирівна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Білоцерківський національний аграрний університет

Ярмоленко Юлія Владимировна

кандидат юридических наук

доцент кафедры гражданско-правовых дисциплин

Белоцерковский национальный аграрный университет

Iarmolenko Iuliia

PhD, Associate Professor of the

Department of Civil Law Disciplines

Belotserkovsky National Agrarian University

**ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ
ЮРИДИЧЕСКАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ЗА НАРУШЕНИЕ
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В СФЕРЕ ВЕТЕРИНАРНОЙ МЕДИЦИНЫ
LEGAL RESPONSIBILITY FOR VIOLATION OF LEGISLATION IN THE
FIELD OF VETERINARY MEDICINE**

Анотація. Визначено сутність та розкрито зміст відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини. Проаналізовані основні види відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини. Проаналізовано склад злочину передбаченого ст. 251 Кримінального кодексу України. Визначені шляхи підвищення дієвості відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини.

Ключові слова: порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини; кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, штраф.

Аннотация. Определена сущность и раскрыто содержание ответственности за нарушение законодательства в сфере ветеринарной медицины. Проанализированы основные виды ответственности за нарушение законодательства в сфере ветеринарной медицины. Проанализирован состав преступления, предусмотренного ст. 251 Уголовного кодекса Украины. Определены пути повышения действенности ответственности за нарушение законодательства в сфере ветеринарной медицины.

Ключевые слова: нарушение законодательства в сфере ветеринарной медицины, уголовная ответственность, административная ответственность, гражданско-правовая ответственность, штраф.

Summary. The essence and content of responsibility for violation of the legislation in the field of veterinary medicine were defined. There were analyzed the main types of responsibility for violating the legislation in the field of veterinary medicine. The structure of the crime of the foreseen article 251 of the Criminal Code of Ukraine was analyzed. It were disclosed the ways of raising the effectiveness of responsibility for violations of the legislation in the field of veterinary medicine.

Key words: violation of the legislation in the field of veterinary medicine; criminal responsibility, administrative responsibility, civil responsibility, fine.

Актуальність теми. Тваринний світ часто стає джерелом небезпеки та загрози для людини. Останні тенденції спалаху епізоотій по всьому світу демонструють масштабність проблеми захисту тваринного світу і, зокрема, захисту засобами ветеринарної медицини з метою підвищення рівня безпеки здоров'ю населення країни. Держава, встановлюючи певні особливі режими ветеринарного захисту тварин, вимоги до поводження з тваринами, а також

вимоги щодо їх забою та переробки для подальшого використання у виготовленні продовольчої продукції, приділяє велику увагу стандартам якості та механізмам їх дотримання. Лише в такий спосіб – максимальне дотримання найвищого рівня безпеки у галузі ветеринарної медицини і переробки продукції тваринного походження, може бути забезпечений відповідний рівень якості продовольчих продуктів, а відтак і створенні безпечних умов для населення.

Крім того, враховуючи інтенсифікацію господарського обігу, відкриття кордонів держав в рамках інтеграційних зрушень по всьому світі, держава стикається і з проблемою контролю переміщення тварин через власну територію, розробляючи та запроваджуючи відповідні режими і в цій сфері.

Все це вимагає високого рівня виконавчої дисципліни та культури дотримання вимог відповідного законодавства в сфері ветеринарної медицини з боку населення, суб'єктів господарювання, органів та посадових осіб державного управління, а відтак вимагає розробки і запровадження системи відповідальності за їх порушення. Саме відповідальність, як міра примусового впливу з боку держави, є на сьогодні важливим елементом забезпечення ветеринарної безпеки держави.

Ступінь наукової розробки теми. Проблематика правового забезпечення відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини знайшла своє відображення в працях таких вчених як Ю.В. Баулін, Ю.П. Битяк, В.М. Горжеєв, В. І. Довгань, В.І. Курило, С.М. Романко та ін.

Мета статті. Метою даної статті є дослідження змісту, видів відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини, а також пошук напрямків підвищення її практичної дієвості.

Виклад основного матеріалу. Наголосимо, що відповідальність за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини є елементом системи державного ветеринарного нагляду та контролю, і відповідно, настає

у випадку порушення норм, процедур, правил та моделі поведінки легітимізованих державою в сфері ветеринарної медицини.

В цьому контексті законодавець в Законі України «Про ветеринарну медицину» визначає, що «ветеринарна медицина – діяльність, спрямована на збереження здоров'я і продуктивності тварин, запобігання їхнім хворобам та на захист людей від зоонозів і пріонних хвороб» [7]

При цьому Закон України «Про ветеринарну медицину» чітко не диференціює та не визначає зміст вказаної діяльності, окреслюючи лише її загальні ознаки. Разом з тим, аналізуючи зміст та норми цього Закону можна прийти до висновку, що ветеринарна медицина як окремий вид діяльності детермінується через низку функцій відповідних державних органів, зокрема щодо:

- державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду;
- розробки та реалізації заходів із захисту здоров'я тварин;
- регулювання обігу тварин та репродуктивного матеріалу;
- здійснення заходів з карантину тварин;
- регулювання виробництва та обігу неїстівних продуктів тваринного походження;
- регулювання виробництва та обігу ветеринарних препаратів, субстанцій та засобів ветеринарної медицини;
- регулювання виробництва кормових добавок, преміксів та кормів для тварин;
- встановлення та контролю за дотриманням вимог щодо здійснення міжнародної торгівлі тваринами, ветеринарних препаратів, продукцією тваринного походження тощо.

Саме тому, можна стверджувати, що відповідальність за правопорушення в галузі ветеринарної медицини настає за порушення встановлених державою норм та вимог щодо реалізації діяльності та заходів, які охоплюються поняттям «ветеринарна медицина», а також заходів та

вимог, спрямованих на забезпечення безпечних умов утримання, транспортування, розведення та переробки тварин і виробництва продовольчої продукції тваринного походження.

Статтею 104 Закону України «Про ветеринарну медицину» встановлено, що «за правопорушення в галузі ветеринарної медицини на фізичних, юридичних осіб та фізичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності, чия діяльність пов'язана з вирощуванням (розведенням) тварин, виробництвом та обігом об'єктів державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду, а також з наданням послуг лабораторної діагностики та веденням ветеринарної практики, накладається штраф відповідно до закону. При цьому сплата штрафів не звільняє суб'єктів відповідальності від усунення у порядку, встановленому законодавством, допущених порушень і відшкодування завданої ними шкоди» [7].

Звертаючись до робіт В.І. Довганя, можна побачити, що дослідник робить висновок, стосовно того, що «видами відповідальності в галузі ветеринарної медицини є:

- позитивна відповідальність, яка існує у вигляді добровільного виконання нормативних приписів (обов'язків) спеціально уповноваженими на це особами і спрямована на забезпечення охорони тваринного світу, забезпечення вимог ветеринарно-санітарного та епізоотичного благополуччя, захист прав громадян на споживання безпечної продукції тваринного походження;
- юридична відповідальність, яка настає за скоєння правопорушення в галузі ветеринарної медицини, реалізується шляхом застосування до винних осіб заходів державно-правового примусу, або ж шляхом добровільного виконання нового обов'язку замість невиконаного, що забезпечується державним примусом» [2, с. 113].

Найбільш дієвою та важливою з точки зору законодавчого регулювання та практичного втілення є безперечно юридична

відповідальність за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини, яка передбачається цілою низкою нормативно-правових актів:

- Законом України «Про ветеринарну медицину», який визначає загальні засади притягнення до відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини;
- Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), який встановлює адміністративно-правову відповідальність за вказані порушення та визначає порядок притягнення до неї;
- Кримінальним кодексом України (далі – КК України), який встановлює кримінальну відповідальність за вказані порушення та визначає порядок притягнення до неї.

Разом з тим, аналізуючи норми ст. 104 Закону України «Про ветеринарну медицину» можна прийти до висновку, що окрім адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини існує ще і цивільно-правова відповідальність у формі майнової відповідальності (відшкодування шкоди та завданих збитків), а крім того і дисциплінарна відповідальність посадових осіб.

Що стосується адміністративної відповідальності, то КУпАП передбачає одразу декілька складів правопорушень, за якими диверсифікує вид відповідальності в залежності від тяжкості наслідків (табл. 1).

Таблиця 1

Адміністративна відповідальність за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини*

Склад правопорушення (стаття КУпАП)	Вид відповідальності
порушення правил щодо карантину тварин, інших ветеринарно-санітарних вимог, передбачених Законом України "Про ветеринарну медицину", іншими актами законодавства, а також рішень органів місцевого самоврядування з питань боротьби з епізоотіями (ст. 107 КУпАП)	– для громадян – штраф від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; – для посадових осіб – штраф у розмірі від дев'яти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
порушення законодавства про племінну	– для громадян – штраф від п'яти до десяти

справу у тваринництві (ч. 1 ст. 107-1 КУпАП)	неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; – для посадових осіб – штраф у розмірі від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
дії передбачені ч. 1 ст 107-1 КУпАП вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення	– для громадян – штраф від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; – для посадових осіб – штраф у розмірі від п'ятдесяти до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
порушення вимог законодавства про ідентифікацію та реєстрацію тварин (ч. 1 ст. 107-2 КУпАП)	– для громадян – штраф від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; – для фізичних осіб - підприємців, уповноважених осіб – штраф від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
порушення Адміністратором Єдиного державного реєстру тварин строків внесення до Єдиного державного реєстру тварин встановлених законом даних щодо тварин або строків оформлення та видачі ідентифікаційних документів тварини (ч. 2 ст. 107-2 КУпАП)	для уповноважених осіб – штраф від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
вимагання не передбачених законом даних або документів для внесення до Єдиного державного реєстру тварин (ч. 3 ст. 107-2 КУпАП)	для уповноважених осіб – штраф від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
дії, передбачені ч 1-3 ст 107-2 вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі порушення	– для громадян штраф – від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; – для фізичних осіб - підприємців, уповноважених осіб – штраф від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
невиконання законних вимог посадових осіб державної санітарно-епідеміологічної служби або державної служби ветеринарної медицини щодо знищення небезпечних для споживання людиною, твариною чи для іншого використання харчових продуктів, харчових добавок, ароматизаторів, дієтичних добавок та допоміжних матеріалів для переробки харчових продуктів (ст. 188-22 КУпАП)	штраф від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

*узагальнено автором на підставі [6]

Таким чином, аналіз норм КУпАП, дає змогу зробити наступні висновки стосовно адміністративної відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини:

- по-перше, об'єктом правопорушення виступають відносини в сфері ветеринарної медицини, зокрема щодо дотримання ветеринарно-санітарних правил (ст.ст. 107, 107-1, 107-2 КУпАП), а по друге відносини в сфері встановленого порядку управління (ст. 188-22 КУпАП). Останнє стосується невиконання спеціальних вимог посадових осіб органів державної влади уповноважених на виконання функції державного ветеринарного нагляду та контролю;
- по-друге, об'єктивна сторона наведених правопорушень частіше за все ототожнюється у формі дії (за винятком деяких випадків порушення вимог законодавства про ідентифікацію та реєстрацію тварин). Разом з тим, об'єктивна сторона правопорушення передбаченого ст. 188-22 КУпАП, завжди ототожнюється у формі бездіяльності;
- по-третє, надзвичайно диференційованим вбачається суб'єктний склад правопорушень передбачених КУпАП за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини. Так, суб'єктами таких правопорушень можуть виступати: громадяни; фізичні-особи підприємці (в якості суб'єктів господарської діяльності); посадові особи суб'єктів господарювання, уповноваженні особи органів державної влади, установ, організацій, підприємств приватної форми власності;
- по-четверте, щодо суб'єктивної сторони вказаних правопорушень, то вина проявляється у формі умислу (зокрема щодо правопорушень передбачених ст. 107, частково ч. 1 ст. 107-1, ст. 188-22 КУпАП) або необережності (службової недбалості) (зокрема щодо правопорушень передбачених ч. 2 ст. 107-2, частково ч. 1 ст. 107-2, частково ч. 1 ст. 107-1 КУпАП);
- по-п'яте, доходимо висновку, що основним видом адміністративної відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної

медицини є штраф. Однак розміри штрафу диференціюються в залежності від виду правопорушення та ступеня тяжкості. Загалом від трьох до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Однак на нашу думку, такі розміри (особливо для посадових осіб суб'єктів господарювання) є надзвичайно мізерними і не несуть в собі виконання покладених на інститут адміністративної відповідальності функцій. Через це доцільно суттєво збільшити розмір адміністративної відповідальності в п'ять раз стосовно кожного виду правопорушень. Лише в такий спосіб дієвість адміністративної відповідальності буде реальною та такою, що здатна створити належний рівень правової культури і виконавчої дисципліни в сфері отримання правил ветеринарної та ветеринарно-санітарної діяльності.

Останнє підтверджується також працями С. М. Романко, який зазначає, що розмір наявних штрафів свідчить «про незабезпечення ефективного функціонування адміністративної відповідальності у сфері ветеринарної медицини. Очевидно, що адміністративна відповідальність у сфері ветеринарної медицини так і буде недієздатною, якщо не провести реформування системи та розмірів штрафів за дані проступки, встановити більш високі розміри штрафів за повторне та систематичне порушення вимог законодавства про ветеринарну медицину» [3, с. 171].

Разом з тим, доцільно розглянути і такий спосіб підвищення ефективності відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини, як застосування диференційованого підходу до визначення величини штрафу в залежності від вартості продукції або тварин. Зокрема за порушення законодавства про племінну справу у тваринництві (ч. 1 ст. 107-1 КУпАП) або за порушення вимог законодавства про ідентифікацію та реєстрацію тварин (ч. 1 ст. 107-2 КУпАП) доцільно застосовувати штраф не у розмірі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у відсотковій ставці від вартості (ринкової або балансової) тварини чи продукції переробки тваринництва. Такі розміри будуть суттєво

відрізнятися від встановлених розмірів штрафів в КУпАП, і при цьому відмічатимуться дієвістю та ефективністю свого впливу.

Що стосується кримінальної відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини, то слід зазначити, що КК України містить лише один склад злочинів у сфері довілля (VIII Розділ), яким передбачена така відповідальність. Мова йде про ст. 251, відповідно до якої «порушення ветеринарних правил, яке спричинило поширення епізоотії або інші тяжкі наслідки, - карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк» [8].

При цьому, як вказують Ю. В. Баулін та В. Я. Тацій суспільна небезпечність порушення ветеринарних правил пов'язана із завданням значної шкоди сільському господарству (тваринництву), створює можливість захворювання населення загальними (спільними) для тварин і людей хворобами (бруцелезом, сапом, сибіркою тощо) [4, с. 762].

А ось щодо об'єкту злочину, то як вказують М. І. Мельник та М. І. Хавронюк ним є «встановлений порядок захисту тваринного світу в частині дотримання ветеринарних правил, попередження і боротьби із заразними хворобами диких і свійських тварин. Додатковим факультативним об'єктом можуть бути здоров'я населення (у разі поширення безпосередньо або через інфіковані продукти тваринництва хвороб, здатних передаватись від тварин людям), інші блага» [5, с. 750-751].

Аналізуючи об'єктивну сторону злочину передбаченого ст. 251 КК України, слід звернути увагу на те, що для її ідентифікації обов'язковим є всі три елементи: діяння, настання тяжких наслідків та причинний зв'язок між діянням і настанням тяжких наслідків. При цьому щодо діяння, то з назви статті вбачається, що це активні дії, які призвели до порушення ветеринарних правил. Хоча існує і виняток, якщо мова йде про неповідомлення або

несвоєчасне повідомлення про поширення епізоотії, то в такому випадку об'єктивна сторона ототожнюється у формі бездіяльності. Але загалом, саме поєднання: діяння у вигляді активної протиправної діяльності та наслідків (епізоотії, на яку прямо вказує КК України, або інших тяжких наслідків) дає змогу говорити про настання кримінальної відповідальності, звісно за умови доведення причинного зв'язку між першим і другим.

На думку, Ю. В. Бауліна та В. Я. Тація «під «іншими тяжкими наслідками» слід розуміти велику пощесть тварин чи птахів, масову загибель риби, бджіл тощо (за відсутністю ознак епізоотії). Тяжкими наслідками тут вважається і захворювання в результаті порушення ветеринарних правил відповідною хворобою людей (хоча б однієї людини)» [4, с. 762].

З точки зору дослідження складу злочину, передбаченого ст. 251 КК України, важливим є визначення суб'єкту, оскільки на відміну від КУпАП КК України не виділяє службових, посадових осіб чи фізичних осіб-підприємців. Це свідчить про те, що суб'єкт такого злочину характеризується як загальний, а отже в незалежності від посади чи статусу це особа, що досягла 16-річного віку і є деліктоздатною.

Що ж до суб'єктивної сторони, то вона «характеризується умислом або необережністю щодо самого діяння — порушення ветеринарних правил, а стосовно його наслідків — необережною формою вини» [4, с. 762].

Також слід звернути увагу на те, що «дисциплінарна і матеріальна відповідальність керівників і фахівців ветеринарної медицини регламентується відповідними нормами законодавства України про працю. Фахівці ветеринарної медицини згідно з вимогами норм трудового законодавства не є матеріально відповідальними особами і несуть обмежену матеріальну відповідальність за шкоду, заподіяну підприємству (господарству)» [2, с. 113].

Разом з тим, фахівці ветеринарної медицини притягаються до дисциплінарної відповідальності, особливо якщо такі фахівці обіймають посади в органах державної влади чи місцевого самоврядування, а заходами

дисциплінарного впливу в такому випадку виступають попередження про службову невідповідність та затримка у присвоєнні чергового рангу або догана.

Висновки. Підводячи підсумки аналізу змісту, сутності та видів відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини зауважимо на наступному. По-перше, така відповідальність прямо передбачена Законом України «Про ветеринарну медицину», який встановлює організаційні засади притягнення до неї. Разом з тим деталізація складів правопорушень та злочинів в сфері ветеринарної медицини відбувається у спеціальних кодифікованих нормативних актах КУпАП та КК України. По-друге, найбільше видів правопорушень законодавства в сфері ветеринарної медицини детерміновано в КУпАП, і у всіх випадках відповідальність передбачена у формі штрафу.

По-третє, більш диференційовано до питання диференціації видів відповідальності за порушення законодавства в сфері ветеринарної медицини підходить КК України, який в залежності від ступеня тяжкості злочину передбачає відповідальність від штрафу до позбавлення волі. Разом з тим звертає на себе увагу загальна тенденція надмалих розмірів штрафів, як таких, що передбачені КУПАП, так і КК України. Дане питання полягає подальшого вивчення, але є абсолютно доцільно збільшити розміри штрафів, щонайменше у п'ять разів. Крім того, доцільно розглянути можливість застосування диференційованого підходу до визначення розміру штрафу в залежності від вартості чи ціни тих чи інших речей, що є предметами злочину чи правопорушення.

Література

1. Адміністративне право України : [підруч. для юрид. вузів і фак.] / за ред. Ю. П. Битяка. – Х. : Право, 2000. – 520 с.

2. Довгань В. І. Проблеми відповідальності в галузі ветеринарної медицини / В. І. Довгань // Університетські наукові записки. - 2012. - № 2. - С. 111-117
3. Романко С. М. Особливості адміністративної відповідальності у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції / С. М. Романко // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України : зб. наук. праць. – Івано-Франківськ. : Плай, 2006. – Вип. XVII. – С. 169-173
4. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003. — 1196 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України.-4-те вид., переробл. та доповн. / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавро-нюка.- К.: Юридична думка, 2007.- 1184 с
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-Х [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80732-10/para0297#o297>
7. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 № 2498-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2498-12/>.
8. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-ІІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/para1677#n1677>